

УДК 341.645

ПРАВО НА ОСКАРЖЕННЯ ВИРОКІВ У МІЖНАРОДНИХ КРИМІНАЛЬНИХ СУДАХ

Віталій Гутник

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 239-47-10,
e-mail: vitalik_gutnik@ukr.net*

Досліджено право на оскарження вироків у Міжнародному кримінальному трибуналі для колишньої Югославії, Міжнародному кримінальному трибуналі для Руанди та Міжнародному кримінальному суді. Проаналізовано міжнародно-правову доктрину та практику міжнародних кримінальних судів, яка стосується предмета дослідження. Виокремлено особливості апеляційного та касаційного (ревізійного) провадження.

Ключові слова: оскарження вироку; міжнародні кримінальні суди; апеляційне провадження; касаційне провадження; право на захист.

За розгляду справи по суті (trial) не виключена можливість допущення судових помилок, для усунення яких необхідний перегляд вироків суду. Відтак, розгляд справи в апеляційному та касаційному (ревізійному) порядку щодо перегляду вироку суду першої інстанції часто є умовою досягнення справедливого судочинства у справі.

У національних правових системах процедура оскарження вироків суду передусім зводиться до апеляційного провадження вищестоящим судом. Проте визначення та мета апеляційного провадження різняться в національних правових системах. Зокрема, в країнах романо-германської правової системи апеляційне провадження зводять до повторного судового розгляду справи по суті (retrial). Натомість у більшості країн англо-американської правової системи апеляційний розгляд не зводять до перегляду фактів та, як зазвичай, здійснюють на підставі наявних матеріалів справи, на основі яких винесено оскаржуваний вирок. В апеляційному провадженні таких країн тільки у виняткових випадках допускають дослідження доказів (наприклад, якщо докази не були доступними під час судового розгляду справи по суті). В іншому випадку апеляційний суд може відмовити в апеляції, скасувати рішення суду чи вимагати повторний судовий розгляд судом першої інстанції [3, р. 431].

Яка ж специфіка права засуджених на оскарження вироків суду у міжнародних кримінальних судах? Статути Міжнародного кримінального трибуналу для колишньої Югославії, Міжнародного кримінального трибуналу для Руанди та Міжнародного кримінального суду передбачають можливість апеляційного оскарження та касаційного (ревізійного) перегляду вироку.

Розглянемо детальніше особливості досліджуваного права окремо у практиці МКТЮ та МКТР, з одного боку, та у МКС – з іншого.

Право на оскарження вироків у практиці МКТЮ та МКТР. Справедливе судочинство, відзначає Апеляційна палата МКТЮ у справі З. Алексовскі, вимагає виправлення помилок, зроблених під час розгляду справи по суті. Для цього передбачене право на апеляційне оскарження вироків, яке є невід’ємною вимогою справедливого судочинства та звичасвою нормою міжнародного права [12, р. 104, 106].

На важливості права на апеляційне оскарження наголошено ще в Доповіді Генерального Секретаря ООН 1993 року, який зазначив, що це право є невід’ємним елементом прав людини, і включене серед іншого до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року. Отож, право на апеляцію, зазначав Генсек ООН, необхідно передбачити і Статутом МКТЮ. Відповідно, для забезпечення зазначеного права, Генеральний секретар запропонував створити в рамках МКТЮ Апеляційну палату [14, р. 630].

Характеризуючи апеляційне оскарження вироків Судової палати МКТЮ та МКТР, необхідно зазначити, що вказана апеляція є апеляцією *stricto sensu*, тобто такою, що має коректуючу природу [9, р. 352], а не новим судовим розглядом (*trials de novo*) [10, р. 132]. Компетенція Апеляційної палати обмежена виправленням помилок, на підставі яких подана апеляція [6, р. 40].

Підстави для подання апеляції визначені ст. 25 (1) Статуту МКТЮ та ст. 24 (1) Статуту МКТР, відповідно до яких засуджений може подати апеляцію на рішення Судової палати за наявності таких підстав, як : а) помилка в питанні права, внаслідок якої рішення втрачає силу; б) помилка в питанні факту, що спричинила виникнення судової помилки (*miscarriage of justice*). Для оскарження вироку Судової палати засуджений повинен протягом 30-ти днів від дати винесення вироку повідомити про апеляцію (пр.108 ППД МКТЮ, пр.108 ППД МКТР), після чого протягом 75-ти (в окремих випадках – 30-ти) днів – коротко викласти Апеляційній палаті обставини справи (*Appellant’s Brief*).

Якщо засуджений подає апеляцію на підставі помилки в питанні права (тобто неправильного застосування норм права), то він повинен в апеляції встановити передбачувану помилку, надати аргументи в підтримку своєї вимоги і пояснити, як така помилка робить рішення неправосудним [8, р. 10]. Якщо ж він подає апеляцію на підставі помилки у факті (неправильне тлумачення подій, які відбулися), то засудженому необхідно довести, що суд припустився помилки (помилки у факті) і що така помилка спричинила виникнення судової помилки Судовою палатою [6, р. 37]. МКТЮ та МКТР використовують доктринальне визначення «судової помилки», розуміючи під нею несправедливий результат судового розгляду справи, коли підсудний засуджений незважаючи на недостатність доказів про наявність обов’язкових елементів злочину [6, р. 37].

Окрім апеляційного оскарження вироків Судової палати, Статут МКТЮ та Статут МКТР передбачають можливість ревізійного перегляду вироку. Відповідно до ст. 26 Статуту МКТЮ та ст. 25 Статуту МКТР, якщо відкрилась

обставина, про яку не було відомо під час розгляду справи у Судових палатах або в Апеляційній палаті і яка могла би бути вирішальною при винесенні рішення, засуджений чи Прокурор можуть звернутися до МКТЮ з клопотанням про перегляд рішення. Таке клопотання подають у ту палату, яка винесла остаточне рішення, тобто, якщо апеляційного провадження не було або воно в даний момент відбувається, – в Судову палату (в такому випадку Апеляційна палата, згідно з пр. 122 ППД МКТЮ та пр. 123 ППД МКТР, може за необхідності передати справу Судовій палаті); на вирок Апеляційної палати – відповідно, в Апеляційну палату, яка винесла оскаржуване рішення.

Практика МКТЮ та МКТР, враховуючи вимоги ст. 26 Статуту МКТЮ, ст. 25 Статуту МКТР, пр. 119 ППД МКТЮ та пр. 119 ППД МКТР, виходить з того, що для ревізійного перегляду вироку МКТЮ засуджений повинен довести наявність чотирьох чинників: 1) наявність нової обставини; 2) нова обставина не була відома для нього під час розгляду справи; 3) нова обставина не могла бути виявлена через неналежне докладання зусиль; 4) така обставина могла би бути вирішальним чинником під час винесення рішення Судовою чи Апеляційною палатою [5, пара. 12]. Нова обставина (новий факт) – це нова інформація доказової природи щодо фактів, які не були предметом дослідження під час судового розгляду справи Судовою чи Апеляційною палатою. Тобто це така інформація, яку не брала до уваги Судова палата яка виносила рішення [7, р. 9; 11, р. 5].

Термін подання клопотання про ревізійний перегляд справи для засудженого необмежений (на відміну від Прокурора, який може подати таке клопотання протягом одного року після проголошення кінцевого рішення).

Право на оскарження вироків у практиці МКС. Відповідно до пр.149 ППД МКС, до апеляційного провадження у Суді застосовують *mutatis mutandis* (з лат. «з необхідними поправками») частини 5 (розслідування та кримінальне переслідування) та 6 (процедура судового розгляду) ППД і правила, які регулюють розгляд і надання доказів у Палаті попереднього провадження і Судовій палаті. Оскільки норми, які регламентують попередні стадії провадження у справі, застосовують під час апеляційного провадження, то засудженому повинні надати всі права, які йому надавали на попередніх стадіях провадження по справі (враховуючи особливості апеляційного розгляду). Аналіз Статуту МКС та його ППД дає підставу дійти висновку, що апеляційний розгляд має корегуючу природу (як і у МКТЮ та МКТР), а не є новим (повторним) судовим розглядом.

У тому випадку, якщо вирок оскаржує тільки засуджений чи Прокурор від його імені (тобто інші особи, яким надане право подавати апеляцію, не використали право на апеляцію), то такий вирок не може бути змінений на гірше для засудженого (ст. 83(2) Статуту МКС).

Засуджений може подати апеляцію на рішення про визнання винним (тобто обвинувальний вирок Суду) не пізніше 30-ти днів з дати його повідомлення про прийняте рішення. Якщо апеляцію не подати у зазначений термін, – рішення Судової палати вступає в силу (пр. 150(3) ППД МКС).

Апеляцію подають Секретарю. Підстави для подання апеляції визначено ст. 81 Статуту МКС, відповідно до якої засуджений або Прокурор від імені цієї особи може подати апеляцію на вирок за будь-якою з таких підстав: процесуальна помилка; помилка у факті; помилка в праві або будь-яка інша підстава, яка впливає на справедливість судового розгляду або рішення чи довіри до такого розгляду або рішення. Крім того, вирок може бути оскарженим на підставі неадекватності винесеного вироку вчиненому злочину. Норма, за якою Прокурор від імені засудженого може подавати апеляцію, закріплена у Статуті на підтвердження позиції Прокурора не тільки як сторони в процесі, але й як органу, що діє в інтересах правосуддя [1, с. 181].

Про надходження апеляції повідомляють учасників, які протягом 60-ти днів з дати отримання повідомлення про наявність документа в підтримку апеляції вправі надати відповідь на апеляцію [13, reg. 59]. Така відповідь не може перевищувати 100 сторінок [13, reg. 59]. Своєю чергою, Апеляційна палата може надати стороні, яка подала апеляцію, можливість висловити своє заперечення щодо відповіді на апеляцію у терміни, встановлені Апеляційною палатою.

Якщо Апеляційна палата вирішить, що судовий розгляд був несправедливим, що ставить під сумнів довіру до рішення чи вироку, або що при винесенні оскаржуваного рішення чи вироку були допущені істотні помилки у факті чи праві або процесуальне порушення, вона може скасувати чи змінити рішення чи вирок; або розпорядитися про проведення нового судового розгляду іншою Судовою палатою. Якщо при оскарженні рішення про призначення покарання (вироку) Апеляційна палата вирішить, що винесене рішення неадекватне вчиненому злочину, вона може змінити вирок відповідно до ч. 7 Статуту «Міри покарання».

Як і Статут МКТЮ та Статут МКТР, Статут МКС передбачає можливість ревізійного перегляду обвинувального вироку та призначення покарання. Відповідно до ст. 84(1) Статуту МКС, якщо особу визнано винною обвинувальним вироком Суду, вона може звернутися до Апеляційної палати з клопотанням щодо перегляду остаточного рішення про винесення обвинувального вироку чи призначеного по вироку покаранню за наявності відповідних підстав. До таких підстав належать: 1) виявлення нових доказів, відсутніх під час судового розгляду, і відповідальність за таку їхню відсутність не може бути повністю або частково покладено на сторону, яка звернулася з клопотанням, а такі нові докази є достатньо важливими, і їх надали б під час судового розгляду, то це, можливо, спричинило винесення іншого вироку; 2) виявлення нових фактів, які свідчать про те, що вирішальний доказ, прийнятий під час судового розгляду і від якого залежить обвинувальний вирок, був хибним, сфабрикованим або сфальсифікованим; 3) один чи декілька суддів, які брали участь у винесенні обвинувального вироку або в затвердженні обвинувачення, під час розгляду справи вчинили серйозний проступок або серйозне порушення своїх обов'язків, достатньо тяжкі, щоб служити підставою для усунення таких суддів з посади згідно зі ст. 46 Статуту МКС. У цьому аспекті виникає питання, чи можна за наявності нових доказів або фактів

оскаржувати вирок у порядку апеляційного оскарження, чи нові докази і факти є підставою для перегляду вироку виключно у порядку касаційного ревізійного розгляду? Власне розглядаючи таке питання у справі Т. Лубанги Дьільо, Апеляційна палата МКС дійшла висновку, що ті додаткові докази, які засуджений вправі подавати у порядку касаційного розгляду, він вправі подавати й у порядку апеляційного провадження. В іншому разі, це суперечило б інтересам правосуддя і належному та швидкому веденню судового провадження [4, р. 61].

Зміст заяви про ревізійний перегляд визначений у п.1 пол. 66 Регламенту МКС. Зокрема, у заяві про ревізійний перегляд подають назву та номер початкової справи. Якщо заяву подають на підставі виявлення нових доказів, відсутніх під час судового розгляду (п.1 (а) статті 84 Статуту МКС), то у ній необхідно викласти нові факти або докази, які були невідомі або відсутні під час проведення судового розгляду, а також вказати наслідки, які мали би місце для рішення Суду при наданні таких фактів або доказів під час судового розгляду. Якщо заяву подають на підставі п.1 (b) статті 84 Статуту МКС (виявлення нових фактів) або п.1 (c) статті 84 Статуту МКС (один чи декілька суддів під час розгляду цієї справи вчинили серйозний проступок або серйозне порушення своїх обов'язків), то у заяві вказують причини її подання.

Після надходження заяви про ревізійний перегляд Апеляційна палата надсилає повідомлення про надходження заяви учасникам початкового судового розгляду, а також іншим особам, які безпосередньо зацікавлені в процедурі ревізійного перегляду. Зазначені учасники і зацікавлені особи можуть надати відповідь протягом 40 днів з дня повідомлення про таку заяву. Своєю чергою, відповідно до п.4 пол.66 Регламенту МКС, особа, яка подала заяву про перегляд, може надати заперечення на відповідь з апеляції.

Також зазначимо, що ревізійне провадження в МКС передбачене тільки щодо обвинувального вироку або покарання за вироком (на відміну від ревізійного провадження МКТЮ та МКТР, яке може здійснюватися і щодо виправдувального вироку), а, отже, якщо виявляться обставини, які обтяжують вину засудженого, Прокурор не вправі звертатися з клопотанням про перегляд вироку [2, с. 253]. Строк подання клопотання про ревізійний перегляд справи, на відміну від апеляційного провадження (в якому таке клопотання необхідно подати не пізніше 30-ти днів з дати повідомлення засудженого про прийняте рішення) для засудженого не обмежений.

Узагальнюючи наведене вище, можна дійти таких висновків.

Статути МКТЮ, МКТР та МКС передбачають можливість апеляційного оскарження та касаційного (ревізійного) перегляду вироку.

Розгляд справи в Апеляційній палаті – це апеляційний розгляд *stricto sensu*, тобто такий, що має корегуючу природу, а не новий судовий розгляд (*trials de novo*). Компетенція Апеляційної палати обмежена виправленням помилок, на підставі яких подано апеляцію. Підставами для подання апеляції до Апеляційної палати МКТЮ та МКТР є: а) помилка в питанні права, внаслідок якої рішення втрачає силу; б) помилка в питанні факту, що спричинила виникнення судової

помилки (miscarriage of justice). Підставами для подання апеляції у МКС є: процесуальна помилка; помилка у факті; помилка в праві або будь-яка інша підстава, яка впливає на справедливість судового розгляду або рішення чи довіри до такого розгляду або рішення. Окрім того, вирок може бути оскаржений на підставі неадекватності винесеного вироку вчиненому злочину.

З клопотанням про касаційний (ревізійний) перегляд може звернутися засуджений чи Прокурор у разі, коли стало відомо про обставину, про яку вони не знали під час розгляду у Судових палатах або в Апеляційній палаті і яка могла б слугувати вирішальним чинником під час винесення вироку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Касинюк О. В.* Кримінально-процесуальні питання діяльності міжнародних кримінальних судів : дис... канд. юрид. наук.: 12.00.11 / Касинюк Оксана Василівна / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2005. – 223 с.
2. *Марусин И. С.* Физические лица в международных судах: новые тенденции в развитии международных судебных учреждений / И. С. Марусин. – СПб. : Изд-во юридич. факультета СПбГУ, 2007. – 296 с.
3. *Cassese A.* International Criminal Law / Antonio Cassese. – Oxford, 2003. – 472 p.
4. ICC: Situation in Democratic Republic of the Congo. Prosecutor vs. Thomas Lubanga Dyilo. Case No. ICC-01/04-01/06 A 5. Judgment on the appeal of Mr Thomas Lubanga Dyilo against his conviction, 1 December 2014 [Electronic source]. Available at : <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1876833.pdf>.
5. Judicial Supplement #36, ICTY, September 2002; Prosecutor v. D.Josipovic. Case No. IT-95-16-R2. Decision on Motion for Review, 7 March 2003 [Electronic source]. Available at : <http://www.icty.org/x/cases/kupreskic/acdec/en/030307.htm>.
6. Prosecutor v. A. Furundžija: Case No. IT-95-17/1-A: Judgement, 21 July 2000 [Electronic source]. – Available at : <http://www.icty.org/x/cases/furundzija/acjug/en/fur-aj000721e.pdf>.
7. Prosecutor v. G. Rutaganda. Case No. ICTR-96-03-R. Decision on Requests for Reconsideration, Review, Assignment of Counsel, Disclosure, and Clarification, 8 December 2006 [Electronic source]. – Available at : <http://www.unicttr.org/Portals/0/Case/English/Rutaganda/decisions/081206.pdf>.
8. Prosecutor v. Krnojelac. Case No.: IT-97-25-A. Judgement, 17 September 2003 [Electronic source]. – Available at : <http://www.icty.org/x/cases/krnojelac/acjug/en/krn-aj030917e.pdf>.
9. Prosecutor v. M. Mrksic, V. Sljivancanin: Case No.: IT-95-13/1-A: Judgement. 5 May 2009 [Electronic source]. – Available at : <http://www.icty.org/x/cases/mrksic/acjug/en/090505.pdf>.
10. Prosecutor v. Ndindabahizi. : Case No.: ICTR-01-71-A. Appeal Judgement, 16 January 2007 [Electronic source]. – Available at : <http://www.unicttr.org/Portals/0/Case/English/Ndindabahizi/judgement/160107apl.pdf>.

11. Prosecutor v. V. Blagojevic. Case No.: IT-02-60-R. Decision on V. Blagojevic request for review. 15 July 2008 [Electronic source]. – Available at : http://www.icty.org/x/cases/blagojevic_jokic/acdec/en/080715.pdf.

12. Prosecutor v. Z. Aleksovski. Case No.: IT-95-14/1-A. Judgement, 24 March 2000 [Electronic source]. – Available at : <http://www.icty.org/x/cases/aleksovski/acjug/en/ale-asj000324e.pdf>.

13. Regulations of the Court. Adopted by the judges of the Court on 26 May 2004. Official documents of the ICC: ICC-BD/01-01-04 [Electronic source]. – Available at : http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/B920AD62-DF49-4010-8907-E0D8CC61EBA4/277527/Regulations_of_the_Court_170604EN.pdf.

14. Report of the Secretary-General pursuant to Paragraph 2 of Security Council Resolution 808 (1993), presented 3 May 1993, S/25704 («Report of the Secretary-General») // Criminal Law Forum. –1994. – Vol. 5. – Nos. 2–3. – P. 630.

Стаття надійшла до редколегії 21.12.2015

Прийнята до друку 25.12.2015

RIGHT TO REVIEW OF CONVICTIONS IN INTERNATIONAL CRIMINAL COURTS

Vitalii Gutnyk

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239-47-10,
e-mail: vitalik_gutnik@ukr.net*

The article deals with the right to review of convictions in the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, the International Criminal Tribunal for Rwanda and the International Criminal Court. Theoretical concepts and decisions of the international criminal courts are analyzed. Features of appeal and revision proceedings are given. Appeals against sentence are appeals *stricto sensu*; they are of a corrective nature and are not trials *de novo*. Also, the convicted person or the Prosecutor on the person's behalf, may apply to the Appeals Chamber to revise the final judgement of conviction or sentence (revision proceeding) on the grounds that new evidences or facts have been discovered (decisive evidence, taken into account at trial and upon which the conviction depends, was false, forged or falsified etc.).

Key words: review of conviction; international criminal courts; appeal proceeding; revision proceeding; right to defense.

ПРАВО НА ОБЖАЛОВАНИЕ ПРИГОВОРОВ В МЕЖДУНАРОДНЫХ УГОЛОВНЫХ СУДАХ

Віталій Гутник

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, Украина, 79000, тел. +38 (032) 239-47-10,
e-mail: vitalik_gutnik@ukr.net*

Исследовано право на обжалование приговоров в Международном уголовном трибунале по бывшей Югославии, Международном уголовном трибунале по Руанде и Международном уголовном суде. Проанализированы международно-правовая доктрина и практика международных уголовных судов, которые имеют отношение к предмету исследования. Выделены особенности апелляционного и кассационного (ревизионного) производства.

Ключевые слова: обжалование приговора; международные уголовные суды; апелляционное производство; кассационное производство; право на защиту.